

***Oponentský posudek na disertační práci, předloženou k obhajobě na
Pedagogické fakultě UK v Praze v září 2013***

Téma práce: Porozumění syntaktickým strukturám u dětí mladšího školního věku.

Doktorandka: Miroslava Schöffelová

Školitel: PhDr. Miroslav Rendl, CSc. – Univerzita Karlova v Praze Pedagogická fakulta

Školitel: Doc. PhDr. Marína Mikulajová, CSc. – Univerzita Komenského v Bratislavě Pedagogická fakulta

Oponent: Prof. PhDr. Lenka Šulová, CSc. – katedra psychologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Doktorandka předkládá k posouzení rozsáhlý text (179 stran včetně seznamu literatury, seznamu grafů a tabulek a příloh) zaměřený na unikátní téma, týkající se porozumění syntaktickým strukturám u dětí mladšího školního věku. Troufám si tvrdit, že podobné téma takto detailně zkoumané lze v ČR a pravděpodobně i na Slovensku považovat za novátorské. Práce byla vedena formou spolupráce dvou pracovišť v České republice a na Slovensku, konkrétně katedry psychologie v Praze a katedry logopédie v Bratislavě. Tuto spolupráci považuji za velmi přínosnou, protože v oblasti výzkumu řeči a řečového vývoje (v různých aspektech) se prokazuje stále více jako nosná interdisciplinární spolupráce.

Předložená disertační práce je členěna klasickým způsobem na část teoretickou a experimentální, přičemž obě lze považovat za stejně kvalitně zpracované a nelze tedy rozhodnout, kde je možné především spatřovat těžiště posuzované práce.

Doktorandka v teoretické části práce představuje 9 velmi dobře logicky na sebe navazujících kapitol. Členění této části práce je promyšlené a soudržné. Logická stavba celku a uspořádanost jednotlivých kapitol jsou jednoznačnou předností posuzované disertace. Ačkoliv se jedná o nadstandardně náročné téma, autorka ho představuje srozumitelným způsobem, z něhož je patrná její vlastní perfektní orientovanost v probíraném. Autorka představuje zvolené téma skutečně komplexně a již výše zmíněnou předností je interdisciplinární přístup. Z textu teoretické části je také patrná schopnost autorky pracovat se skutečně odbornými a

aktuálními texty, analyzovat je, integrovat je do vlastních myšlenkových strategií.

Samozřejmostí je perfektní forma jejich citování. Doktorandka se vyjadřuje věcně a srozumitelně.

Osobně považuji za těžiště této části disertační práce kapitolu 6.2. Vývoj porozumění větám, která navazuje na uvedení zajímavého modelu Laheyové, popisujícího 8 stádií vývoje dětské řeči. Z této kapitoly bych vyzdvihla především subkapitolu 6.2.2.2. (str. 44), ve které doktorandka kriticky nahlíží na uplatňované klíčové strategie zkoumání a prokazuje rozsáhlé znalosti existujících výzkumů v oblasti řečového vývoje obecně i v oblasti porozumění řeči dítětem. Za cennou lze považovat i kapitolu 6.2.3.1., jež shrnuje výzkumné výsledky slovenských studií v dané oblasti. Také kapitolu 9, zaměřenou na diagnostiku porozumění syntaktickým strukturám, lze považovat za velmi cenný text, který by mohl být publikován i jako samostatný odborný článek v lingvistických či psychologických časopisech.

K této části práce mám několik drobných poznámek a návrhů:

Str. 4. „ve vztahu porozumění se čtením“ – chybí m

Str. 7, str. 78, název kapitoly 9.3.2. a i jinde nejednotné užívání „online“x „on-line“

Název kapitoly 1.1. „na úrovni nejmenších vnímatelných částí“ proč neužít přímo pojem „foném“?

Považovala bych za vhodné doplnit seznam zkratk a méně běžných pojmů, vzhledem k obtížnosti některých částí textu, pro čtenáře méně orientované v dané problematice.

Pro kapitolu 6.2.3. Dosavadní výzkumy porozumění větám ve slovenštině postrádám analogickou kapitolu týkající se češtiny.

Z textu je patrné, že disertační práce a realizovaný výzkum jsou součástí většího výzkumného projektu. Považovala bych proto za vhodné, přehledněji a výrazněji zmínit hlavní řešitele tohoto výzkumu, dále uvést, jakou agenturou byl výzkum financován, v jakém období výzkumné práce probíhaly a také přesnou specifikaci participace doktorandky v něm. Drobné poznámky v textu na toto téma mohou čtenáři ve stávající podobě snadno uniknout (str. 80 – poznámka).

Str. 42 nejsem si jistá, zda právě sloveso „nudit se“, je vhodným slovesem pro demonstraci vývoje porozumění, neboť tento pojem některé děti obtížně chápou i v pozdějších letech svého života.

Str. 43 jemnější objasnění by vyžadovalo sdělení že „porozumění jde krok za produkcí“.

Domnívám se, že toto tvrzení se váže jen k některým psycholingvistickým přístupům a z mého hlediska také jen k některým fázím řečového vývoje dítěte. Takže bych to neuváděla jako jednoznačné sdělení. V této souvislosti bych doktorandce položila otázku, jaká je její

osobní zkušenost z výzkumné praxe. Předchází produkce řeči jejímu porozumění, či je tomu u dětí mladšího školního věku naopak?

Občas se v textu projevují drobné chyby, asi vycházející z toho, že text je často překládán z jiného jazyka (příkladně str. 43 zmiznutí x zmizení).

Empirická část práce je zaměřena na porozumění syntaktickým strukturám u dětí 2. třídy ZŠ. Porozumění syntaktickým strukturám bylo zkoumáno experimentální verzí testu Jany Markové, který sledoval uchopování různých druhů jednoduchých vět a souvětí u dětí. Cílem výzkumu bylo objasnit, jaká je úroveň porozumění u dětí v tomto věku, jak děti zadávaným větám rozumí a jaké dělají nejčastější chyby. Výzkum objasnil různé strategie při zpracování vět a také typické chybné interpretace některých vět. Dále byla věnována pozornost porozumění větám ve vztahu k některým dalším dovednostem příkladně paměti, byl objasňován vztah mezi porozuměním mluvené řeči a čteným textem. Výzkum se pokoušel objasnit, jaké problémy mohou způsobit deficity v oblasti porozumění a s čím vším mohou souviset. Autorka se pokusila hlouběji analyzovat mechanismy porozumění u dětí s nižšími výkony. Zde bych uvítala přesnější vymezení vazby „nižších výkonů“. Dalším cílem výzkumu bylo ověřování zvolené metody, jako potencionálního diagnostického nástroje, který dosud v české i slovenské republice chybí. Získané výsledky byly adekvátně statisticky zpracovány a přehledně verbálně i graficky představeny.

Disertační práce byla zakončena obsáhlou diskusí, která může být inspirativní pro další možné zkoumání v této oblasti a naznačuje možnosti praktického využití získaných výzkumných výsledků. Domnívám se, že právě v oblasti vymezení možné aplikace získaných výsledků jsou ještě rezervy posuzované práce. Uplatnitelnost získaných výsledků v praxi by možná mohla být dalším cílem doktorandky.

Mám-li tedy odpovědět na zadaná kritéria disertační práce:

- *Téma je vysoce aktuální.*
- *Disertace splnila stanovený cíl a vytvořila fundovaný základ pro další návazné studie.*
- *Doktorandka pracovala s experimentální verzí testu Jany Markové, který může být základem pro dosud neexistující diagnostický nástroj, zjišťující porozumění jednoduchým větám a souvětím u dětí mladšího školního věku. Doktorandka již navrhla jeho kratší verzi.*
- *Mezi základní výsledky disertační práce patří dle mého soudu, zmapování odborných hledisek v oblasti porozumění syntaktickým strukturám u dětí mladšího školního věku, dále proběhlo výše zmíněné ověřování experimentální verze testu a vznikl ucelený a komplexní text, vhodný k samostatné publikaci.*

- *Výše jmenované má jistě význam pro společenskou praxi a to především v oblasti pedagogické, lingvistické a psychologické a má vliv i na další vědecký vývoj.*
- *Disertační práce splňuje podmínky kladené na toto řízení.*

Celkově lze shrnout, že předložená práce, která vychází z širšího mezinárodního výzkumného projektu ELDEL, jehož se doktorandka účastnila, splňuje dle mého soudu veškerá kritéria kladená na disertační práce. Předložená práce je po formální i obsahové stránce velmi kvalitní a představuje skutečně nadstandardní časovou dotaci ze strany doktorandky. Domnívám se, že by bylo přínosné pro psychologickou, pedagogickou a lingvistickou obec ji publikovat jako celek, nebo alespoň její vybrané části.

Práci doporučuji k obhajobě s kladným hodnocením.

Praha 25.8.2013

Lenka Šulová